

MUZEUM ČESKÉHO RÁJE V TURNOVĚ

POKLAD !!!

POKLADY A DEPOTY OD PRAVĚKU PO SOUČASNOST

23. 4. – 7. 6. 2015

Již počtvrté zahajujeme sezónu výstavou, která v prostoru Klenotnice nakrátko vystřídá stálou expozici drahocenných historických exponátů z turnovské šperkařské školy. Po velmi úspěšných instalacích, jako například Český granát na světových výstavách (2013), jsme také letos připravili kolekci, která si zaslouží tento exkluzivní a současně bezpečný výstavní prostor, výstavu o pokladech. Nešlo nám však pouze o to, aby návštěvník zatajil dech nad pravěkými bronzami, nad zlatem, stříbrem a drahými kameny, ale také, aby za vystavenými exponáty vytušil zlomky starých příběhů a osudů lidí s nimi spojených.

„Už jste našli nějaký poklad?“ nebo „Už jste našli nějaké zlato?“ To jsou jedny z nejčastějších otázek, které archeologové od veřejnosti dostávají. Ale názory archeologů a veřejnosti se v pojmu „poklad“ mohou diametrálně lišit. Zatímco lidé hledají pod tímto termínem spíše hrnc plný zlaťáků, archeolog si vystačí s podstatně skromnějším nálezem. Pro něj totiž může být pokladem i obyčejná jáma zaplněná sedimenty, které obsahují nejenom tradiční „archeologické“ nálezy, ale také doprovodný materiál v podobě zvířecích kostí, uhlíků, obilí apod. Stejně tak objev neznámého hradu či kostela často znamená pro archeologa úplný poklad... Ale zpět k těm klasickým pokladům, hromadným nálezům, skladům či depotům: vždy jde o úmyslně shromážděné a před ostatními uschované nebo chráněné předměty. Jde o předměty, které nebyly ve své době znovu vyzvednuty, a teprve až v dnešní době, dávno po tom, co ztratily původní poslání, jsou opět nalézány. Pokladem v mladší době kamenné mohl být sklad polotovarů nebo hotových kamenných seker, v závěru doby kamenné, kdy se poprvé objevují výrobky z kovu, zase kupříkladu nástroje či šperky měděné. Pokladem pro kovotepce či kovolijce byl hrnc plný slitků bronzů a rozlámaných bronzových předmětů, pro zemědělce nález železné radlice a sekery. Také důvody pro uschování předmětů jsou různé. Může jít jen o dočasné uschování nashromážděného majetku v neklidných dobách, ale také o sklady řemeslníků či obchodníků, které již nebyly opětovně vyzvednuty. Zvláštním druhem pokladu je poklad chrámový, soubor drahocenných artefaktů (precios), kterými od starověku věřící obdarovávali svatyně. V naší výstavě představuje tento typ pokladu soubor předmětů ze 17.–19. století zapůjčených z institucí litoměřické diecéze. Chrámové a klášterní poklady byly zdrojem prestiže každého svatostánku, tím spíše, že často obsahují také uctívané kultovní předměty, například relikviáře s ostatky světců. Ohrožovaly je především válečné události, avšak nejen přímo nepřátelé. Mnoho cenných klenotů z českých kostelů bylo například zrekvírováno státem v letech 1806–1809 a použito k financování protinapoleonských válek. Poklady jsou tak svědectvím osudových událostí jak společnosti, tak jednotlivců.

Zatímco zlatým, stříbrným i bronzovým artefaktům uložení v hlíně příliš neublíží, železné nástroje či zbraně koroze ničí. Proto byly do země ukládány jen na dobu nezbytně nutnou. Z období pravěku a raného středověku dnes zaznamenáváme více než 900 hromadných nálezů. Asi nikoho nepřekvapí, že nejvíce - plné dvě třetiny - jich pochází z „kovových“ období, a to zejména z patnácti staletí doby bronzové. Bronzové a zlaté předměty totiž dobře odolávají uložení v zemi, byla jich značná produkce a nakonec bronzové předměty jsou nejčastěji nalézány novodobými hledači pokladů využívajícími detektory kovů. Snažili jsme se však představit zde depoty apoklady i z ostatních období pravěku, středověku i novověku. Mladší dobu kamennou (6. až pol. 5. tisíciletí př. n. l.) nám zastupuje depot kamenných nástrojů z metabazitu typu Jizerské hory z Vitiněvsu u Jičína. Z pozdní doby kamenné (5. až 3. tisíciletí př. n. l.) jsme představili dva soubory měděných předmětů - sekeromlat z Mlázovic (okr. Jičín) a dvě sekery s křížovým ostřím z Roudnice (okr. Hradec Králové). Starší dobu bronzovou (2300/2200-1700 př. n. l.) zastupují nálezy ze středního Pojizeří: sekeromlat křtěnovského typu a sekera se srdčítým schůdkem z Dalovic, depot šperků z areálu hradiště „Předliška“ u Hrdlořez, hromadný nález seker a dýky z hradiště „Švédské šance“ z Chloumku u Mladé Boleslavi, depot měděných kruhů z Jizerního Vteln a část hromadného nálezů bronzových dýk a dalších předmětů z Luštěnic. Dále následují poklady mladší až pozdní doby bronzové (1300-800 př. n. l.) z Prahy-Benic, Hradce Králové, Nové Telibi, Hrdlořez a Rychnova nad Kněžnou, obsahující jak bronzové nástroje - srpy, sekery i sekeromlaty, tak i ozdobné nánožníky, nákrčníky i náramky. Vedle bronzových artefaktů jsou zastoupeny i unikátní zlaté předměty - tzv. zlaté osmičky a svitky zlatého drátu z Hradce Králové a nově objevené zlaté spirálky z Nové Telibi. Z doby železné máme artefakty až z období keltského osídlení (4. až konec 1. stol. př. n. l.). Jde o a zívěs kotle, zbraně a nástroj z Benátek nad Jizerou a unikátní soubor mincí z archeologického výzkumu z Týnce nad Labem. Raný středověk zastupuje výbava bojovníka z Plužné (8. stol.) a mincovní nález denárů Vladislava II. z Královédvorská.

Období raného novověku zastupují nálezy, které v sobě nesou stopu osobní tragédie. Období vrcholného středověku - 13. století - reprezentuje hrnec plný slitkového stříbra o celkové váze tři čtvrtě kilogramu z Pískové Lhoty a hrnec s devíti sty německými feniky a brakteáty z Tetína na Berounsku. V pohnutých dobách třicetileté války byl zřejmě uschován také renesanční pozlacený stříbrný pás s drahokamy nalezený v 80. letech 20. století v Týně nad Vltavou. Dále jde o nevyzvednutou nádobu se sedmdesáti toлары a půltolary z doby obléhání a následného dobytí Mladé Boleslavi saskými vojsky v roce 1631 a pečetidlo a 180 stříbrných saských mincí z počátku 18. stol., nalezené u brodu přes Jizeru pohozené v křoví, které byly majetkem židovského obchodníka Meiera G. Závěr výstavy je věnován událostem krátce před druhou světovou válkou a těsně po ní. Soubor mincí z Roztok u Jilemnice, které byly uloženy v nábojnici dělostřeleckého granátu, pochází z doby krátce po Mnichovské dohodě z podzimu 1938. Druhý depot, zavařovací sklenice plná rodinných šperků včetně snubních prstenů, pro změnu souvisí s odsunem Němců po druhé světové válce. Jsou to milníky, svědčící o neblahých osudech obyčejných lidí postižených válečnými událostmi. Přestože šlo v jednom případě o Čechy a ve druhém o Němce, obava ze ztráty majetku i domova oba osudy spojuje. S koncem války však dramatické události a potřeba ukrýt poklad v Čechách nekončí. Nejmladším depotem je tak soubor stříbrných broží železnobrodského výrobce bižuterie, který je spolu s nástroji ukryl před tzv. znárodněním v roce 1948 a mnohem později jej při přestavbě domu našli jeho potomci.

PhDr. Miroslav Cogan, PhDr. Jan Prostředník PhD.

Zápůjčkami ze svých sbírek k uskutečnění této výstavy laskavě přispěly:

Biskupství litoměřické

Městské muzeum v Týně nad Vltavou

Muzeum Mladoboleslavsko

Muzeum východních Čech v Hradci Králové

Muzeum a galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou

Římskokatolická dómská farnost u sv. Štěpána v Litoměřicích

Římskokatolická farnost - děkanství u Všech svatých v Litoměřicích

Římskokatolický farní úřad v Záhořanech u Křešic

Ústav archeologické památkové péče středních Čech

Ilustrace:

1. Detail smotku zlatého drátu z depotu v Nové Telibí

2. Depot bronzových sekyr a zlatých drátů z mladší doby bronzové nalezený v Nové Telibí

3. Depot stříbrných mincí z 15.-17. století nalezený v Bělé pod Bezdězem

4. Lunula z monstrance ze Záhořan, zlato, stříbro, diamanty, safír, české granáty, 1740-1766

5. Monstrance, zlačené stříbro, kameny, sklo, email, zhotovil pražský zlatník F. R. Seitz kol. 1740

6. Zavařovací sklenice s rodinnými cennostmi z Mladoboleslavsko